

Una generació d' «americanos» canetencs: els Castanyer

JOAN BALLART I CLOS

Tot repassant papers antics a vegades ens pot donar sorpreses més o menys agradables, o si més no ens pot fer recordar fets que ja estaven mig oblidats per la boira del temps.

Valgui aquesta mena d'introducció per una nota que trobo a la secció de notícies locals, referida a Canet i apareguda al periòdic La Costa de Llevant del juliol de 1897: «El dimarts a mig dia el conegut veí D. Josep Castanyer fou trobat mort en el llit». La notícia, ben laconica, no ofereix cap més comentari.

En arribar a aquest punt, se'm despertaren records de la meva infantesa, quan el meu pare m'explicava

que aquell casal del carrer Ample, que llavors era el nostre domicili i en el qual el meu pare treballava com a auxiliar de la Farmàcia, havia estat aixecat per un *americano* molt influent, en Josep Castanyer, qui havia fet fortuna a Cuba, que havia retornat molt rumbós a Canet, que havia fet obrir el carrer que porta el seu nom, però que havia acabat malament, amb els negocis de Cuba mig perduts i al final s'havia suïcidat d'un tret al cap. No me'n havia recordat més d'aquests comentaris, però la notícia commemorada per La Costa de Llevant, m'ha fet esperonar per a tractar de conèixer tot el possible d'aquell personatge que havia bastit aquell gran casal, lloc de la meva naixença.

Doncs bé, anem a veure el traç d'aquesta famí-

l i a d'*americanos* que van deixar la seva forta empremta, tant a la nostra vila contribuint a la seva urbanització, com a Cuba, on van fer fortuna: Els Castanyer eren una colla de germans i germanes, nascuts entre el 1833 i el 1852. Els pares, en Salvador Castanyer i Baró i la Joaquina Salicrú i Aranyó, ambdós de Canet, s'havien casat el 1832 i van ser un matrimoni molt prolífic, com solia pas-

sar per aquells temps. Al començament se n'anaren a viure a Sant Pol, on nasqué el fill gran en Salvador. Després tornaren a Canet, on van anar naixent la resta de fills.

El pare era nebot d'un altre canetenc prou conegut, en Josep Baró i Blanxart, que de jove havia emigrat a Cuba i en el temps del qual estem parlant, meitat del segle XIX, ja es trobava instal·lat molt sòlidament a Matanzas. No anem ara a fer el pànegric d'en Josep Baró, prou conegut i comentat en diversos escrits pel nostre amic Josep Rovira; només recordar que llavors s'anava convertint en un dels personatges més decisius de la illa de Cuba, tant política com econòmicament, que estenia les seves influències jugant entre els interessos dels independentistes i els autonomistes cubans i els de la política centralista madrilenya. Finalment, sembla que en Baró va ser un dels avaladors principals de la Restauració Borbònica en vistes del desgavell a que havia conduït el Sexenni Liberal (1868-1874), farcit de revolucions i contrarevolucions, destronaments, cops d'estat, aixecaments cantonals, guerra carlina, etc. Fruit del seu aval econòmic a la Restauració dels Borbons, va ser el seu ennoblement amb el títol de Vescomte de Canet per part del rei Alfons XII, títol que com irònicament ens explica Josep Rovira, en Baró va dir en rebre'l: «Ja ho podeu tirar a can Felip».

Amb aquests antecedents de l'oncle ben establert a Cuba, el matrimoni Castanyer-Salicrú va enviar cap allí alguns dels seus fills, ja que aquí, al territori peninsular a meitats del segle XIX, les pintaven molt magres i Cuba, així com Puerto Rico, constituïen el somni de tots els qui tenien un cert afany de superació i desig de fer fortuna.

Primer hi anà el fill gran, en Salvador Castanyer i Salicrú, nascut a Sant Pol el 1833. Consta que de petit havia estudiat a Canet i que de ben jove marxà a Cuba, on arribà a ser un important terratinent a Matanzas, amb la possessió de diversos *ingenios* sucres i altres béns immobiliaris. Es casà amb la filla del seu oncle-avi, en Josep Baró, i aquest matrimoni Castanyer-Baró va destacar per les obres de beneficència. Quan el 1852 des de Canet es van nomenar les juntes de personalitats a Cuba i Puerto Rico, amb l'objectiu de recollir diners pel projecte de construcció del Santuari de la Misericòrdia, els seus delegats a Matanzas eren en Josep Baró i en Salvador Castanyer, que hi contribuïren de forma notable. En Salvador Castanyer fou alcalde de la ciutat de Matanzas i diputat de la província del mateix nom durant molts anys. Morí a la mateixa ciutat de Matanzas el 1893.

També hi anà en Joaquim, que havia nascut a Canet el 1852. Un cop arribat a Cuba, de molt jove, el seu germà gran Salvador el va fer anar a Estats Units per a completar els estudis. Va ser un actiu comerciant, president de la colònia espanyola i coronel de voluntaris, en aquells

temps que els *criollos*, descendents dels primers colonitzadors espanyols, començaven a mostrar els

Joaquim Castanyer va aconseguir una envejable posició social i va ser nomenat Governador Civil interí de Matanzas

seus afanyos independentistes. A l'igual que el seu germà gran Salvador, va assolir els càrrecs d'alcalde de la ciutat de Matanzas i governador provincial. El Dr. Marià Serra, el febrer de 1890 i en el seu Dietari, comentà l'esdeveniment amb aquestes paraules:

«Un fill de Canet, en Joaquim Castanyer i Salicrú, que anà a Cuba a fer fortuna, amb són treball conquereix una envejable posició social, essent molt considerat en la ciutat de Matanzas, que és allà on viu i es veu ben manifesta la consideració que se li té, a l'ésser

nomenat Governador Civil interí de l'esmentada ciutat cubana alhora que és president de la Diputació Provincial.»

«Los diaris de Matanzas porten llargues ressenyes dels festejos amb què ha estat obsequiat el senyor Castanyer tributant-li una gran manifestació d'estima.»

«En diu el «*Diario de la Marina*» de l'Havana «Y cuando era ya difícil discurrir por los salones de Palacio donde nunca se ha reunido una concurrencia tan numerosa y selecta y que de tal modo estuviese identificada en un solo pensamiento, y el gentío que llenaba la plaza de armas era inmenso, en imponente manifestación una falange compuesta de más de tres mil personas, muchas de las cuales en doble fila, llevaban hachones encendidos y luces de bengala...»

«En ésser felicitat, el que dirigia la paraula en nom del poble, digué entre altres coses: «... Y a la vez que felicitamos a V. Ilma., no debemos olvidar nuestro aplauso al Gobierno que por primera vez nos ha hecho la distinción de elegir Gobernador Civil de la Provincia a un vecino de ella, donde radican sus bienes, tiene su familia

y comparte con nosotros la vida social; sin que por ello se quebrante el principio de Autoridad y deje de tener todo el prestigio que le corresponde».

El Dr. Marià Serra continua comentant en el seu Dietari:

«Aquestes paraules enclouen una indirecta política, allí on l'esperit d'autonomia hi domina i el desig de independència hi té fondes arrels. No deixa d'ésser una gran honra per a un fill de Canet que en aquelles llunyanes terres disposa de tants senyalats prestigis com es desprèn de les apreciacions...»

Per manca d'espai no ens estem més en els elogis que se li dediquen, però que prou bé demostren les influències i afecte general de què disposava. En Joaquim Castanyer i Salicrú, morí a la mateixa ciutat de Matanzas, principal seu de les activitats del grup Baró-Castanyer, l'any 1908.

Finalment anem a veure un altre dels germans Castanyer Salicrú, en Josep, nascut a Canet l'onze de març del 1845. De ben jove, marxà cap a Matanzas on treballà de valent. Tot i estant allí ben establert i casant-se amb la cubana Maria Adelaida González de la Torre, es veu que l'enyorament de Canet tenia més força, de manera que poc després del seu matrimoni agafà la senyora i se'n vingueren a Canet cap el 1875, és dir, quan tot just ell comptava amb 30 anys i la seva esposa 19. Mentrestant, ell ja s'havia llaurat una considerable posició. Aquí naixeren els seus set fills, fins que Maria Adelaida va morir encara ben jove, el 1887, amb 31 anys.

En retornar a Canet, en Josep Castanyer havia adquirit una considerable extensió de terreny al carrer Ample, lloc on per aquells anys hi estaven invertint molts altres dels *americanos* canetencs. El seu esperit empenedor i especulatiu, fruit de la seva estada a Cuba on es donaven les grans oportunitats de negoci, al contrari del que passava aquí, on tot estava molt encallat, el va dur a voler revaloritzar el seu terreny del carrer Ample. La idea era obrir un carrer nou que unís el carrer Ample amb el carrer de la Font i la

plaça Macià (llavors encara inexistent ja que estava ocupada per l'antiga casa pairal dels Macià, junt amb la torre fortificada). D'aquesta manera es donaria accés directe des del carrer Ample fins a la Parròquia. L'Ajuntament s'ho empenqué amb interès i el 1879 va encarregar el projecte al mestre de cases Salvador Medir. En Medir ho resolgué molt encertadament, prenent com a alineació del nou carrer la que resultava de la tangent a la torre circu-

El febrer de 1881 l'Ajuntament va aprovar el pressupost per a l'obertura del carrer Castanyer

lar de can Macià fins el carrer Ample.

El febrer de 1881 l'Ajuntament aprovà un pressupost extraordinari de 4510 pessetes per a l'obertura del nou carrer, de les quals 500 eren per a despeses administratives i fer els plànols, 800 eren pels jornals i materials de construcció i les restants 3210 eren per a les indemnitzacions dels terrenys expropiats, una part considerable propietat d'en Castanyer. Immediatament s'hi començà a treballar, enderrocant-se les parts d'edificacions afectades i quedant aviat enllestides les obres.

El nou carrer, des del primer moment, va ser anomenat pel mateix Ajuntament com a carrer d'en Castanyer, el seu promotor, i així continuem coneixent-lo encara avui dia.

Naturalment els grans beneficiats en resultaven els mateixos propietaris expropiats, ja que la resta del terreny que els quedava el podien convertir en còssos amb façana al nou carrer. Així ho va fer en Castanyer, que d'una sola tacada va fer bastir set cases, totes iguals, les que encara podem veure avui dia, més o menys reformades i que són les que van del número 4 al 16 de l'esmentat carrer.

A la cantonada del nou carrer amb el carrer Ample, en Castanyer hi va fer bastir el seu domicili, un casal d'aquells que feien construir els *americanos* del segle XIX, en un sobri estil renaixentista i que tant de caràcter donaven al carrer Ample. Aquest edifici, uns anys després, seria adquirit per Narcís Duran Desumvila, que hi instal·là el seu establiment farmacèutic. Aquesta activitat la continuaria allotjant l'edifici durant molts anys, sent els continuadors, successivament, els farmacèutics Pere Malagelada i després Ramon Grau. Per desgràcia, aquest casal ja no el podem veure. La febre especuladora que començava el 1960 el va enderrocar per a fer-hi un bloc de pisos.

La valorització experimentada a la dècada de 1880 dels terrenys amb façana al carrer d'en Castanyer va portar al bastiment d'altres dos edificis notables. Ens referim, en

primer lloc, a la seu de la nova societat del Casino Canetenc, a l'altra cantonada del carrer Ample amb el carrer d'en Castanyer. L'edifici constava de dues plantes, la baixa es va llogar com a cafè mentre el pis era la seu del Casino, on els *americanos* canetencs s'hi aplegaven per a recordar els seus temps de joventut passats a les colònies, alhora que per a formar grup i defensar els seus interessos. Junt al mateix edifici disposaven de la sala que van batejar com a Teatro Canetense, on hi feien les seves festes i saraus. El projecte de construcció d'aquest notable complex havia estat signat el setembre de 1881 pel mestre de cases arenyenc Gaietà Roger. La societat del Casino va llogar la planta baixa com a cafè públic, sent conegut com el cafè de can Quim, que el Dr. Marià Serra qualificava com el degà dels cafès

canetencs. Després, el 1894, es va llogar a la societat la Unió Canetenca, d'on li ve l'actual nom de cafè Unió, encara que les respectives societats del Casino i la Unió ja formen part del passat des de fa una colla d'anys. La façana de l'edifici es conserva exteriorment prou bé, malgrat les reformes relativament petites que s'hi han fet. No passa el mateix amb la sala teatre, enderrocada i substituïda per un bloc de pisos.

L'altre edifici important va ser el gran casal situat a la cantonada del carrer d'en Castanyer amb el carrer de la Font, que va fer bastir la família Manent el 1885, del qual en destacava el seu coronament amb dues altívoles torratxes que li acabaven de marcar caràcter. Tot l'edifici estava envoltat per un gran pati amb airoses palmeres, una de les quals encara podem veure avui dia a la plaça dels *Americanos*,

nom ben escaient al lloc, en memòria d'aquella gent esforçada que va contribuir a l'engrandiment de la nostra vila. Per desgràcia, també es va perdre aquest edifici, podent-hi «admirar» avui dia uns blocs de pisos, a més de l'esmentada plaça amb la palmera.

Deixem ara de banda els temes urbanístics i tornem al seguiment d'en Josep Castanyer, que havia entrat a la política en aquells temps dominats per les lluites de cacics. Així el trobem a la dècada del 1880 al 1890 ocupant diverses vagades el seient de regidor municipal. Mentrestant havia enviadat el 1887 a l'edat de 42 anys. Carregat de fills com estava, procurà tornar-se a casar, cosa que succeïa el mateix any, al cap de quatre mesos d'haver enviadat.

L'escollida era una vistosa canetenca, la Josefa Faigt (en alguns papers consta com a Fatx), molt més jove que ell. Tingueren un sol fill, en Francesc, nascut el 1889. Les circumstàncies anaven canviant i sembla que els negocis d'en Josep Castanyer a Cuba, que mai havia deixat, no anaven prou bé, cosa que li provocava un fort capficament i es veïé obligat a fer alguns viatges a Cuba per a vetllar pels seus interessos. Les coses se li anaven complicant amb la guerra dels independentistes cubans. D'altre banda, quan deixava aquí la jove esposa per a emprendre el viatge, quedava en un estat de gelosia que li complicava la depressió en què anava caient. Finalment, sobrepassat per les cabòries dels seus negres pensaments i no podent aguantar més la situació, agafà una pistola i es disparà un tret al cap una nit de juliol de l'any 1897, a l'edat de 52 anys. L'endemà el van trobar mort, estirat al llit, a la seva casa del carrer Ample. Fins aquí la breu relació dels fets ocorreguts. Per la nostra part, ben lluny de nosaltres el pretendre jutjar les raons o desraons que el van dur a prendre tan tràgica decisió. Només podem sentir-ho i resar una oració pel seu etern descans.

JOAN BALLART CLOS